

Limes – 2015

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute*

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2015
Том ІІ

Берегово – Ужгород
2015

УДК 001.89
ББК 72.4
L74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол № 4 від 31.08.2015 р.)*

„LIMES” засновано у 2014 році та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Йосип Сікура, доктор біологічних наук, професор ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ (головний редактор);
Іштван Керестень, кандидат педагогічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Роберт Бачо, кандидат економічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Ернест Іванчо, кандидат медичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Ільдико Орос, кандидат педагогічних наук, президент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

L74 LIMES : наук. вісн. Закарпат. угор. ін-ту ім. Ф. Ракоці ІІ = A. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve / М-во освіти і науки України, Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ = Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; редкол. : Й. Сікура (голов. ред.) [та ін.] = szerk. biz.: dr. Szikura J. (főszerkesztő) [és mások]. – Ужгород : Вид-во «Графіка» = Ungvár : «Grafika» Kiadó, 2015. – Том ІІ = II. évfolyam. – 276 с. : іл. + табл. + діаграми. – Текст угор. та укр. мовами.

У «Limes» публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних вчених угорською, та українською мовами. Видання об'єднує праці з біології, географії, інформатики, літератури, хімії, економіки, педагогіки, етнографії, історії та туризму.

УДК 001.89
ББК 72.7

ISBN 978-966-2303-16-2
ISSN 2411-4081

© Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці ІІ, 2015

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2015
II. évfolyam

Beregszász – Ungvár
2015

*Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2015.08.31., 4. számú jegyzőkönyv).*

A „LIMES” 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg.

**Nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.**

SZERKESZTÉS:

dr. **Szikura József**, a biológiai tudományok kandidátusa, professzor, II. RFKMF;
dr. **Keresztény István**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Bacsó Róbert**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Iváncsó Ernő**, az orvostudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. **Orosz Ildikó**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, elnök, II. RFKMF.

A *LIMES* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrajnai és külföldi tudósok magyar és ukrán nyelvű tanulmányait adja közre. Jelen kötet a biológia, földrajz, informatika, irodalom, kémia, közgazdaságtan, pedagógia, néprajz, történelem és a turizmus tudományágainak különböző területeit öleli fel.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

TARTALOM

		
M. С. ДНІСТРЯНСЬКИЙ: Політико-географічні образи макрорайонів України: актуальний аналіз в контексті перспектив формування загальнонаціональної ідентичності.....		9
BACSÓ RÓBERT: Az ukrajnai pénzügyi szolgáltatások állami szabályozásának fejlődése – kiemelten a hitelszövetkezeti szektor példáján.....		23
HIDI ÁGNES: Ifjúsági szerveződések jellegzetességei Kárpátalján.....		31
MOLNÁR JÓZSEF: Etnikailag vegyes házasságok a kárpátaljai magyarok körében.....		51
NAGY ISTVÁN: A Beregszászi járás méhészeinek felmérése.....		63
		
HUSZTI ILONA: A kárpátaljai nyelvpedagógia elmúlt tíz éve az empiria jegyében (Az idegen nyelvek oktatása terén történt változások, különös tekintettel az angolra).....		71
PALLAY KATALIN: A tehetség gondozás alakulásának vázlatja az elmúlt két évtizedben Kárpátalján.....		93
SZANYI GYÖNGYI: A szabályfelismerő és szabálykövető képességek fejlesztése a törtek tanítása során.....		109
HORVÁTH ZOLTÁN: Az algoritmikus gondolkodás fejlesztése.....		115
NAGY FLÓRA BOGLÁRKA: A Polymer Project alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata egy konkrét példán keresztül.....		125
		
GÖNCZY SÁNDOR – PAPP ISTVÁN – DOBOSI GÁBOR: A Szinyák-hegység (Kárpátalja) magmás komplexumának geokémiai vázlatja.....		137
BERGHAUER SÁNDOR: A Szolyvai járás turisztikai adottságainak vizsgálata – idegenforgalmi magterületek kijelölése kvantitatív és geoinformatikai módszerek alkalmazásával.....		145
ОРШОЛЯ НОДЬ – ЛАСЛО ДЮРИЦЯ: Екотуризм – зв'язки національних парків та туризму на Закарпатті.....		161

RADVÁNSZKY FERENC: <i>Az őskeresztyén egyház identitásmotívumai a Szentírásban</i>	167
GÁL ADÉL: <i>Salánki kéziratos imádságos füzetek elemzése. Sarkadi Etelka kéziratai</i>	179
OROSZ JÚLIA: <i>Háborús emlékek női szemmel – egy élettörténet tanulságai</i>	189
VÁRADI ENIKŐ: <i>A csuhéból készült népművészeti tárgyak munkafolyamatának leírása</i>	197

KOMONYI ÉVA – BERNÁT NIKOLETT: <i>A vízminőség hatásának vizsgálata néhány mezőgazdasági növény magvainak csírázására</i>	205
ILLÁR MÁTÉ – KOLOZSVÁRI ISTVÁN: <i>A ráti bányatóban és a Latorca csapi morotvájának vízterében élő makrogerinctelen fauna összehasonlító faunisztikai vizsgálata</i>	217
JEVCSÁK SZINTIA – JEVCSÁK MELINDA: <i>A Ribesrubrum L., Ribesnigrolaria L. és Prunuscerasus L. egyes beltartalmi értékeinek változása különböző feldolgozási módszerek hatására</i>	223
HORVÁTH ERIKA: <i>A hóvirágok (Galanthus spp.) mint modell-növények a génökológia tartamkísérletek oktatásában</i>	229
КОРНИЧКО С.І. ТА ІН.: <i>Hobi copmu melicu – занорюка ваишого здоров'я</i>	239

SZUPERÁK ALEXANDRA: <i>Az emberi kapcsolatok ábrázolása Spiró György: Csirkefej című drámájában</i>	247
KATONA ANDRÁS: <i>Történelemtanítás a „végeken” egy világhatalom árnyékában – és ami utána következett (Szélfjegyzetek Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Oktatáspolitikai és történelemtanítás a Szovjetunióban és Ukrajnában (1917–2010) c. könyvéhez)</i>	253
H. TÓTH ISTVÁN: <i>Hozzáadó (additív) szemléletű anyanyelvoktatás</i>	261
BÁRÁNY ERZSÉBET: <i>Egy nyelvészeti kutatás aktuális kérdéseiről</i>	265

ESEMÉNYNAPTÁR	269
----------------------------	------------

KIADVÁNYAINKBÓL	274
------------------------------	------------

EGY NYELVÉSZETI KUTATÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEIRŐL

A tudományos kutatás eredményeit gyakran a mindennapok eseményei igazolják. A nemzeti mentalitás kérdése az utóbbi időben egyre fontosabb helyet kapott a társadalomtudományban, így a nyelvészeti munkákban is. Az orosz kutatók számára a keleti és nyugati tradíciók közötti különbség meghatározása fontos kérdésként jelent meg, ugyanis az orosz nyelv és kultúra számos vonása utal a keleti hatások szerepére.

Az orosz nemzeti mentalitás kérdésének vizsgálata már a múlt század húszas éveiben is érdeklődésre tartott számot. N. Sz. Trubeckoj emigrációban írt munkáiban a nagyorosz kultúra keleti vonásainak kialakulását meghatározó történeti, társadalmi tényezőket veszi vizsgálat alá. Az *О туранском элементе в русской культуре*, valamint a *Верхи и низы русской культуры* című tanulmányai az orosz kultúrát ért keleti hatásokat elemzi. Fontos az a megállapítása, hogy a Volga-medencében egy sajátos kulturális zóna alakult ki, melyben jelentős szerepe volt az oroszok, a finnugorok és a török népek között létrejött kulturális kapcsolatoknak.

Trubeckoj érdeme, hogy a birodalmi tudatot mellőzve, objektív módon kívánta vizsgálni az orosz kultúra kialakulásának folyamatát. A *Наследие Чингисхана* című tanulmányában a legendák helyett a valós történeti tények alapján elemzi a Moszkva központú orosz állam kialakulását. Megállapítása szerint a moszkvai orosz állam és a kijevi Oroszország között nincs közvetlen kapcsolat, ugyanis a Moszkovszkaja Rusz a Dzsingisz kán alapította birodalom, az Aranyhorda államalakulatának örököse. A keleti vonások történeti és társadalmi hátterét

ez a kapcsolat jelenti, ami alapjában meghatározta az orosz kulturális zóna sajátosságait, a nemzeti mentalitás jegyeit. Trubeckoj megállapítása szerint a Kelet és Nyugat között húzóódó határ gyakran a szláv népeket választja el egymástól. Trubeckoj megállapítása a szláv folklór vonatkozásában K. Horálek (1962) művében is igazolást nyer, aki a nagyorosz folklór egyedi sajátosságának kialakulását az eltérő történelmi és földrajzi tényezőkkel magyarázza.

Nem véletlen, hogy Trubeckoj emigrációban írt munkái csak a peresztrojka idején, az 1990-es években lesznek hozzáférhetőek az olvasók számára. A Trubeckoj elemzte probléma nem volt túl népszerű a szlavjanofilek körében. A birodalmi tudat a szovjet államba is átöröklődött, és az orosz kultúrát ért finnugor, török hatások vizsgálata nem volt túl kíváncsú a szovjet tudomány számára sem. Nem véletlen, hogy az adott kérdéssel először Wolfgang Veenker (1967) nyugatnémet kutató kezd foglalkozni. Majd az ukrán nyelvész, O. B. Tkacsenko (1979), s a neves turkológus, N. A. Baszkakov veti fel az orosz nyelvet ért hatások kutatásának szükséges voltát. Munkáik sokáig nem találnak visszhangra a szocialista tábor kutatói részéről, aminek okát a három «T» kultúr- és tudomáspolitikai intézménye világosan megmagyarázza. A hallgatás okára Gumiljov akadémikusnak a Gulagon eltöltött „tanulmányútjai” méginkább magyarázatul szolgálnak.

Az „orosz kulturális zóna” keleti jegyeinek vizsgálata fontos helyet kap Pacsai Imre szlavista kutató munkáiban, aki több mint húsz éve foglalkozik az említett kérdéskörrel. A tudományos

konferenciákon több előadását is hallhattam és több művét is megismerhettem, melyekre számos külföldi kutató is pozitív módon reagált. Munkái eredményét jelzi, hogy könyveinek adatait ismerteti a 2005-ben megjelent *Русская фразеология* című történeti etimológiai szótár, mely az orosz frazeológiai kifejezések eredetét vizsgálja. Említést érdemel, hogy a szótár főszerkesztője V. M. Mokienco professzor, a Nemzetközi Szláv Frazeológiai Bizottság elnöke, az adott kérdéskör nemzetközileg elismert szakembere. Ugyancsak fontos tény, hogy O. B. Tkacsenko akadémikus egy közös kutatási program alapító tagjának választotta Pacsai Imrét. E kutatási program eredményeiről a *Следы языковых и культурных контактов в русском фольклоре и фразеологии* című, közösen alapított sorozathoz tartozó könyvekben számoltak be. Tkacsenko *По следам исчезнувших языков (Ныредьхаза. Студium Kiadó, 2002)* könyve az orosz nyelvet ért finnugor hatásokat elemzi. Pacsai Imre a Trubeckoj által megjelölt problémakör vizsgálatát végzi *Специфика русской культурной зоны в русской народной речи и фольклоре (Ныредьхаза. Студium Kiadó, 2002)* című könyvében.

Tkacsenko és Pacsai kutatása több ponton érintkezik, melyek között fontos közös motívumként szerepel az orosz folklór keleti vonatkozása és a folklór nyelvezetében szereplő keleti elemek kérdése. A „*парные слова*” néven ismert szóösszetételek areális jegyeink vizsgálatával mindkét szerző foglalkozik, ami fontos közös kutatási területük. Az adott kérdés jelentőségét igazolja, hogy már A. A. Potebnya (1899) is elemzi az említett nyelvi elemeket, melyeket az orosz népnyelv jellegzetes struktúráinak tekint. Pacsai Imre *Ареальные аспекты парных слов в русском языке*. Nyíregyháza, 1995. című könyve az orosz mellérendelő összetételek stilisztikai és szemantikai sajátosságait tárja fel. Munkájának jelentőséget az adja, hogy Potebnya munkájának megjelenése óta kevés hasonló mélysegű redszerező munka foglalkozik a sokáig

mellőzött kérdéskörrel. Az általa vizsgált probléma aktualitását igazolja több külföldi kutató visszajelzése. A Zürichi Egyetem Szláv Intézetét vezető D. Weiss professzor 2003-ban megjelent tanulmányában említést tesz arról, hogy a magyar kutató munkája jelentős mértékben kibővítette az általa is vizsgált orosz mellérendelő összetételekkel kapcsolatos areát. Pacsai az eddig vizsgált uráli és altaji nyelvek azonos típusú összetételein kívül a kínai és hindi nyelv párhuzamos struktúráit is elemzi könyvében.

Az orosz mellérendelő összetételek és az „orosz kulturális zóna” kapcsolata részletes elemzést nyer a *Russian Linguistics* című folyóiratban publikált *Роль теории «Русской культурной зоны» Н. С. Трубецкого в исследовании парных слов*. Göttingen, Springer. 2005., az Olomucban megjelent *Парные слова, отражающие специфику русской культурной зоны*. (2004), valamint az Ukrán Tudományos Akadémia *Мовознавство* című nyelvészeti szaklapjában megjelent *Еквіваленти парних слів у східноєвразійських мовах*. (2012) tanulmányában. Az említett tanulmányokban az orosz népnyelvbe átvett keleti szóalkotási módoként mutatja be az összetételeket, melyek megőrizték az eredeti morfológiai és szemantikai sajátosságait, s gyakran tükörfordítás formájában egyeznek meg az átadó keleti nyelvek struktúráival.

Az orosz népnyelv jellegzetes szóalkotási típusán kívül további keleti vonatkozású elemek is elemzésre kerülnek munkáiban. Az orosz népnyelv nyelvi modelljének keleti vonásaival foglalkozik az *Общие элементы языковой картины мира в «русской культурной зоне»* (Studia Slavica Hung, 2011) című tanulmányában.

Az orosz népnyelv jellegzetes elemei a figura etymologica körébe tartozó szintaktikai szerkezetek, amit a *читать-то читал, ходуном ходит, полным-полно* képvisel. Pacsai Imre párhuzamba állítja őket a finnugor, török

és hindi szintaktikai szerkezetekkel, ami a Trubeckoj elemzte area nyelvi modelljének közös vonására utal. Meg kell említeni, hogy a *maholnap, etet-itat, telis-tele, várva vár, vén-séges vén, tudni tudja* párhuzamos magyar nyelvi példák is bemutatásra kerülnek, ami az areális vizsgálatot fontos adatokkal egészíti ki.

A szerző bemutatta szemantikai és morfológiai párhuzamok meggyőző módon igazolják nyelvi vonatkozásban a N. Sz. Trubeckoj felvázolta areális kapcsolatokat, melyek hatással voltak az orosz nyelv és kultúra keleti vonásainak kialakulására. A szerző ismertette párhuzamos struktúrák igazolják Trubeckoj azon tételét, miszerint a Volga-medencében kialakult kulturális zóna, mely az orosz, a finnugor és a török népek kontaktusa révén alakult ki, a sztyepei török népek közvetítésével kapcsolatba került Ázsia további kulturális övezeteivel.

A sztyepei nomád népekkel létrejött kulturális kapcsolatot elemzi Pacsai Imre több frazeológiai vonatkozású tanulmánya. Az orosz frazeológia keleti hatásokat tükröző elemei kerülnek vizsgálatra *Восточные корни некоторых русских фразеологических единиц*. (SLAVIA Praha. 2012) című tanulmányában. Az *Об ареальном характере русского фразеологического оборота «белая кость»*. (Studia Slavica Hung. 2005) című tanulmánya az antropomorf jellegű *белая кость* 'előkelő, nemesi származású (szó szerint: fehér csont)' és a *черная кость* 'közember (szó szerint: fekete csont)' orosz frazeológiai kifejezések belső-ázsiai gyökereit tárja fel. Az eddig belső keletkezésűnek tekintett kifejezésekről a párhuzamos kirgiz és kazah struktúrák bemutatása révén megállapítja, hogy az orosz frazeológiai kifejezések szoros kapcsolatban állnak a nomád népek legfontosabb hagyományával, az apai ágon való hét ős ismeretével. Ezen ismeret nélkül senki nem lehet a nomád társadalom egyenrangú tagja, s a *кул* 'szolga, rab' jelzővel illetik az őseit megnevezni nem tudó személyt.

A belső-ázsiai kulturális hagyományok határait vizsgálja *Сліди російської культурної зони у мові та морфології фольклору* (Мовознавство Київ, 2001) című tanulmánya, melyben a frazeológiai párhuzamok mellett az orosz közmondások és a mesék keleti vonatkozásait ismerteti. Tanulmányaiban utal arra, hogy V. I. Daľ gyűjteményben szereplő számos orosz szólás és közmondás keleti hatást tükröz. Pacsai Imre munkája fontos szerepet tulajdonít az orosz parasztság belső-ázsiai eredetű jogszokásának, a minoritás mélyreható elemzésének. Daľ két közmondás kapcsán is említést tesz arról, hogy a legkisebb fiú az atyai ház és a családi tűzhely örököse. Pacsai Imre az adott európai hagyományoktól eltérő jogszokás keleti vonását a mongolok, burjátok, a nomád török népek tradíciójának azonosságával igazolja. Az összehasonlító elemző munka során Werbőczy *Hármaskönyvében* rögzített törvényre is hivatkozik, mely a legkisebb fiút jelöli meg az atyai ház örökösének.

A szerző a minoritás hatását mutatja ki az orosz tündérmesékben, melyeknek jellegzetes alakja a mindig győztes legkisebb fiú. A minoritás kérdéskörét elemezve a V. J. Propp és a J. M. Meletyinszkij vizsgáltkérdéskör is sajátos megvilágítást nyer az areális összefüggések feltárásával.

Az orosz folklór keleti vonásairól N. Sz. Trubeckoj említést tesz emigrációban írt *Верхи и низы русской культуры* (1927) tanulmányában, de konkrét motívumokkal nem támasztja alá megállapításait. Pacsai Imre munkái Trubeckoj jelzesszerű megállapításait a rendszert alkotó konkrét adatok segítségével igazolja.

Az orosz folklórban és frazeológiában ábrázolt keleti eredetű jogszokáson kívül elemzésre kerülnek munkáiban a nomád népek hősi eposzaival kapcsolatos motívumok, amelyek az orosz folklór egyedi vonásait illetőleg fontos szerepet játszanak.

Az orosz tündérmesék jellegzetes és egyedi szerkezeti vonásai is vizsgálatra kerülnek munkáiban. Az összehasonlító vizsgálat segítségével az orosz tündérmesék önálló szerkezeti egységeinek, a mese cselekményével közvetlen kapcsolatban nem álló bevezető és zárómotívumnak areális vonásai is igazolást nyernek Pacsai munkáiban. A burját, török és magyar tündérmesék azonos rendeltetésű szerkezeti egységeivel igazolja megállapításait.

Az ismertetni kívánt problémakör szempontjából különösen fontos az orosz nemzeti mentalitás keleti jellegének pontosítása. E kérdés számos kulturológiai munkában elemzést nyer, ám a keleti jelleg tartalmának meghatá-

rozása nem mindig tükrözi annak tényleges vonásait. A keleti vonást többnyire azonosítják a pravoszláv hagyományokkal, s mellőzik a keleti népekkel kialakult kontaktusok hatásrendszerének vizsgálatát. Az említett kérdés kapcsán fontos eredménynek tekinthető az orosz nemzeti mentalitás sajátosságainak a nyelv és kultúra szerves kapcsolatát figyelembe vevő vizsgálata.

Összességében megállapítható Pacsai Imre kutatásának számos, eddig ismeretlen összefüggést feltáró jellege, amivel a szlavisztika és az összehasonlító nyelv- és néprajztudomány területén ért el figyelemre méltó eredményt.

BÁRÁNY ERZSÉBET,

PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Наукове видання

L I M E S

Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
2015
Том ІІ

Угорською та українською мовами

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

Видавництво «Графіка»
Ужгород

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба*
ВЕРСТКА: *В. Товтін*
ОБКЛАДИНКА: *K&P*

Підписано до друку 27.11.2015 р. Формат 60x84/8.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 16,05. Тираж 250 прим.

Друкарня ТОВ «Папірус-Ф»
Ужгород, вул. Собранецька, 146/39